

Ärendenummer NV-07428-22

Svenskt Friluftslivs återkoppling på Uppföljning av friluftslivsmålen 2023

Inledning

Svenskt Friluftsliv och flera medlemsorganisationer hos Svenskt Friluftsliv har bidragit med synpunkter och förslag till föreliggande remissvar, däribland Friluftsfrämjandet och STF.

Svenskt Friluftsliv är en paraplyorganisation för 27 ideella friluftsorganisationer i Sverige som tillsammans har 1,8 miljoner medlemskap, varav minst 300 000 är barn och ungdomar. Tillsammans består organisationerna av närmare 7 000 lokala- och regionala föreningar som varje år aktiverar och engagerar ett stort antal människor i befolkningen utöver sina fasta medlemmar. Det övergripande syftet med Svenskt Friluftsliv är att fungera som företrädare och samlade kraft för friluftsorganisationerna såväl när det gäller övergripande friluftsrelaterade frågor som frågor som rör civilsamhället. Svenskt Friluftslivs vision är att bidra till ett hållbart friluftsliv i Sverige genom kunskapsspridning, främjandet av organiserat friluftsliv och allmänt bidra till goda förutsättningar till vistelse i naturen på ett hållbart sätt.

Friluftslivet är i ständig förändring - så har det varit bakåt i tiden och så lär det även bli framöver. Idag ser vi nya trender som påverkar friluftslivet. Några av trenderna är en ökad urbanisering, med ökat tryck på tätortsnära friluftsmiljöer; ett mer mångkulturellt samhälle, med olika erfarenheter och intressen för friluftsliv. Risken för konflikter med annan markanvändning tycks också öka. Det finns även risker för ökad reglering av friluftslivet om allemansrätten inte respekteras. Det organiserade friluftslivet har en nyckelroll, i samverkan med myndigheter och andra aktörer, i att hantera ovanstående utmaningar och bidra till ett hållbart friluftsliv.

Friluftsliv har stor potential att påverka folkhälsan positivt. I Sverige bedöms att en av fyra vuxna och fyra utav fem barn och ungdomar har en livsstil med låg fysisk aktivitet och mycket stillasittande. De når inte upp till rekommendationen om minst 150 minuter (vuxna) eller 300 minuter (barn) i veckan av pulshöjande fysisk aktivitet. Grupper med låg socioekonomisk status, låg utbildningsnivå, personer med funktionsvariationer och vuxna utanför arbetsmarknaden är generellt mindre fysiskt aktiva jämfört med andra grupper. I Sverige är människor inomhus i snitt 23 timmar per dygn vilket påverkar deras aktivitetsvanor negativt. Risken för en stillasittande livsstil ökar markant vid hög inomhusvistelse. Friluftsliv och att vara mera utomhus är därför en viktig pusselbit i att främja fysisk aktivitet, hälsa, välbefinnande och folkhälsan i befolkningen. Svenskt Friluftsliv och dess medlemsorganisationer har i många olika sammanhang lyfts fram som en nyckelaktör för att bidra till att öka fysisk aktivitet och att skapa bättre förutsättningar till rörelse och naturvistelse i samhället, men är samtidigt något av en underutnyttjad resurs. Friluftslivet är dessutom underfinansierat, speciellt i jämförelse med idrotten.

Övergripande inspel

Överlag anser Svenskt Friluftsliv att Naturvårdsverket beskrivning av nuvarande problem och utmaningar för friluftslivet, friluftspolitiken och de friluftspolitiska målen är bra, liksom de lagda åtgärdsförslagen, men det finns potential till förbättringar, speciellt vad gäller att utöka förslag till åtgärder. Det finns några aspekter som skulle kunna förtydligas och budskap stärkas i uppföljningen generellt och vad gäller förslag till åtgärder specifikt.

Positivt med förslag på åtgärder för måluppfyllelse

Svenskt Friluftsliv ser positivt på att Naturvårdsverket går utöver tidigare måluppföljning och presenterar framåtlutade åtgärdsförslag till regeringen för att bidra till att friluftsmålen ska uppfyllas framöver.

Förslagen är bra

Svenskt Friluftsliv avstyrker inte något av åtgärdsförslagen utan ser positivt på dem. Sloandet av socialavgiftslagen för friluftsanslag är ett exempel på det. Det finns dock behov av fler förslag.

Saknar åtgärdsförslag rörande utökat anslag till friluftsanslag

Den enskilt viktigaste kompletteringen Svenskt Friluftsliv föreslår är ett fördubblat anslag till friluftsanslag i enlighet med förslaget från den statliga kommittén för främjande av ökad fysisk aktivitet (hädanefter kallat "Främja Fys") slutbetänkande (SOU 2023:29). Detta saknas i skrivande stund bland åtgärdsförslagen.

Sedan förra uppföljningen av de friluftspolitiska målen har den statliga kommittén Främja Fys kommit med sitt slutbetänkande (SOU 2023:29). I den framgår att det organiserade friluftslivet har hälften så många medlemskap som den organiserade idrottsrörelsen, men endast 5 procent av dess statliga anslag. Och detta trots att det organiserade friluftslivet växer i antalet medlemskap och når hela åldersskalan i befolkningen, medan idrotten har en minskande trend och framförallt när barn 5-12 år. Samtidigt är friluftsanslag i mindre grad organiserade än idrottsaktiviteter och fler ägnar sig åt friluftsliv individuellt och utanför den organiserade friluftsanslag. 80 procent av Sveriges befolkning ägnar sig åt friluftsliv på ett eller annat sätt under sin lediga tid, 50 procent under en vardag enligt Naturvårdsverket. Friluftslivet har sämre förutsättningar än idrottsrörelsen, och Främja Fys ser i sitt betänkande en stor potential i att stärka det organiserade friluftslivet för att bidra till ökad fysisk aktivitet i samhället. Betänkandet nämner att:

"För att utveckla friluftslivets potential ser kommittén behov av att stärka resurserna till Svenskt Friluftsliv genom ett ökat statsanslag. Ett ökat statsanslag, som inledningsvis dubblas, skulle bidra till en ökad organisering av friluftsverksamheten i hela landet och stärka mottagarkapaciteten och ökade möjligheter för friluftsanslagerna att bidra till en aktiv fritid."

Vi delar inte alla målbedömningar

Svenskt Friluftsliv anser att många målbedömningar är för positivt skrivna i föreliggande text och föreslår därför att målbedömningarna speciellt för mål 1, 3 och 8 justeras ner. Vi är även tveksamma till om utvecklingen är så positiv för målen 4 och 7 som är beskrivet i nuvarande text. Se vidare i slutet av dokumentet.

Lyft fram det organiserade friluftslivet tydligare

Det organiserade friluftslivet behöver lyftas fram tydligare i såväl den allmänna texten som i åtgärdsförslagen. Det organiserade friluftslivet är en viktig aktör för en positiv utveckling av de friluftspolitiska målen i Sverige. Detta handlar inte bara om mål 2: Starkt engagemang och samverkan, mål 3: Allemansrätten, mål 8: Ett rikt friluftsliv i skolan och mål 10: god kunskap om friluftslivet, utan berör även de flesta andra målen, fast på ett mer indirekt sätt. Ju fler individer och grupper som engagerar sig i det organiserade friluftslivet, desto större sannolikhet att påverka samhällsplaneringen i rätt riktning vad gäller tillgång (mål 4), tillgänglighet (mål 1) till attraktiv natur exempelvis den tätortsnära (mål 5) och till skyddad natur (mål 7). Det organiserade friluftslivet har även genom sin verksamhet, aktiviteter och lokalkännedom en stor roll att spela för utvecklingen av mål 6 om landsbygdsutveckling och en hållbar regional tillväxt. Naturen är en förutsättning för det organiserade friluftslivet vilket gör att friluftorganisationerna har ett stort intresse av att bevara och utveckla naturen och friluftsmiljöerna i Sverige.

Föreslå åtgärder som förstärker det organiserade friluftslivets kapacitet att bidra till jämlika villkor till hälsa, naturkontakt och utveckling

I dag finns en stor utmaning i att nå barn och unga i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar – många av dessa områden är dessutom geografiskt separerade från andra bostadsområden och har långa avstånd till det existerande utbudet av fritidssysselsättningar. Alltför många invånare är inte tillräckligt fysiskt aktiva eller lever väldigt stillasittande liv. Det behövs komplement och alternativ till idrotten i dessa områden eftersom idrotten numera når en relativt liten andel av invånarna, speciellt från tonåren och uppåt. Organisationer kopplade till Svenskt Friluftsliv skulle kunna vara ett sådant komplement som bidrar till en aktiv och meningsfull fritid och fysisk aktivitet för målgrupper som exempelvis nyanlända, personer med funktionsvariationer eller familjer från områden med socioekonomiska utmaningar. I budgetförslaget för nästa år har regeringen avsatt 731 miljoner kronor till ett fritidskort för barn och unga i åldrarna 8–16 år. På kortet ska ett belopp laddas, som de kan använda för att betala för organiserade aktiviteter på fritiden. Tanken är att detta ska sänka trösklarna – inte minst i socioekonomiskt utsatta hushåll – för ungas tillgång till friluftsliv, idrott och kultur, och därmed främja trygghet och gemenskap i vardagen. Det är en rejäl satsning med ett viktigt syfte, som Svenskt Friluftsliv naturligtvis står helt bakom. Det som saknas är investeringen i förutsättningarna att genomföra detta i praktiken.

Ett av villkoren för att få tillgång till kortet är att det ska användas inom långsiktiga, ledarledda aktiviteter, vilket är välkommet. Men om satsningen ska ge den effekt som socialministern tänker sig, behöver regeringen rikta om en del av pengarna till ideella organisationer så att de kan förbereda sig på att ta emot alla barn och unga som vill använda sitt fritidskort med start 2024.

Det organiserade friluftslivet är en underutnyttjad samhällsresurs i arbetet för stärkt folkhälsa, gemenskap och minskade sjukvårdskostnader. Organiserat friluftsliv bidrar till trygga och goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar samtidigt som det bidrar med kunskap om naturen, miljö, folkhälsa och att samarbeta i grupp. Genom ett ökat statsanslag kan friluftorganisationerna

utöka sina verksamheter och sänka trösklarna för att få fler människor i aktivitet. Liv och rörelse utomhus främjar även säkerhet och trygghet. Friluftsliv är till för alla utan krav på tävling och prestation. Medlemskap i en friluftsansorganisation är relativt billigt samtidigt som det ger social trygghet att ingå i en meningsgivande gemenskap. Organiserat friluftsliv bidrar till en meningsfull fritid i befolkningen.

Frågor om hållbarhet och miljö skulle behöva ingå tydligare

Svenskt Friluftsliv efterlyser i uppföljningen en ännu tydligare koppling mellan de tätt sammanlänkade samhälls- och politiska målen inom: miljö, klimat, friluftsliv och tillgång och tillgänglighet till friluftsområden och natur. Det har helt enkelt runnit en hel del vatten under bron sedan de friluftspolitiska målen beslutades år 2012, men även sedan den förra uppföljningen. Exempel är Den Gröna Givens: EU:s färdplan för att ställa om till en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi där det inte finns några nettoutsläpp av växthusgaser år 2050. De friluftspolitiska målen och åtgärderna för ökat friluftsliv skulle tydligare behöva spegla mål och åtgärder i Den Gröna Givens och i Agenda 2030.

Svenskt Friluftsliv tillstyrker Mittuniversitetets remissvar till föreliggande uppföljning: "Friluftslivets roll för ett mer hållbart samhälle och den gröna omställningen av samhället behöver belysas tydligare. Det gäller inte enbart kopplat till mål 10, utan hela friluftspolitikens bredd. Mittuniversitetet lyfter därför frågan om det är dags att se över målformuleringarna i sin helhet avseende bl.a. hållbarhet, något som Naturvårdsverket bör lyfta med berörda departement."

Åtgärdsförslag gällande skolan

Svenskt Friluftsliv noterar att det förvisso finns åtgärder i uppföljningen kopplade till skolans värld, men saknar fortfarande ett antal åtgärdsförslag kopplat till mål 8: Ett rikt friluftsliv i skolan. Med tanke på att ett stort antal aktörer och olika utredningar påvisat brister vad gäller arbetet med friluftslivet i förskola-skola, samt att målet hade den mest negativa utvecklingen av alla i föregående riksdagsuppföljning (2021/22:RFR9), föreslår Svenskt Friluftsliv att fler och skarpare åtgärder föreslås i föreliggande uppföljning. Främja Fys hade ett antal relevanta och viktiga förslag till åtgärder på skolområdet. I enlighet med Främja Fys föreslår Svenskt Friluftsliv att följande åtgärdsförslag tas med i uppföljningen:

- Förstärk skrivningen i läroplanerna om elevers möjlighet till rörelse under skoldagen, samt om friluftsdagar och uteundervisning (utomhuspedagogik).

- Ge Skolverket och SPSM (specialpedagogiska skolmyndigheten) i uppdrag att utveckla och verka för en positiv rörelsekultur inom alla skolformer, från förskola och fritidshem till och med gymnasieutbildning.

-Utöka antalet timmar i ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan.

- Ge förslag på ny skrivning under Skolans uppdrag: "Alla elever ska ges möjlighet och uppmuntras att delta i hälsofrämjande fysiska aktiviteter under skoldagen".

- Förstärk högskolornas lärareprogram och fortbildning, i friluftsliv, uteundervisning och utomhuspedagogik

Nedan följer Svenskt Friluftslivs synpunkter på uppföljningens temabaserade åtgärdsförslag:

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Hållbar besöksförvaltning av friluftsliv i hela landskapet*

Vi anser att förslaget med ett utveckla ett samlat stöd och råd för hur en hållbar, flexibel och funktionell besöksförvaltning av friluftsliv i hela landskapet kan organiseras och finansieras är mycket bra och nödvändigt. Ett samlat grepp skulle innebära ett stort steg mot ett mer hållbart, tillgängligt och inkluderande friluftsliv i Sverige vad gäller både besöksnäringen/turister och invånarnas friluftsliv. Dock är det viktigt att utvecklingen inte urholkar allemansrätten. Föreliggande förslag om att "ge Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen i uppdrag att ta fram samlat stöd och råd för hur en hållbar, flexibel och funktionell besöksförvaltning av friluftsliv i hela landskapet kan organiseras och finansieras" bör kompletteras med "med allemansrätten som grund".

Utöver de områden som nämns i åtgärdsförslaget skulle information om det organiserade friluftslivets verksamheter och aktiviteter kunna inkluderas och där Svenskt Friluftsliv blir en naturlig part i arbetet utöver Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Finansieringsmodeller för förvaltning av friluftsleder*

Svenskt Friluftsliv ser positivt på förslaget om ett regeringsuppdrag för att se över finansierings- och förvaltningssituationen vad gäller vandringsleder i Sverige. Det organiserade friluftslivet skulle kunna vara en part i ett sådant arbete och även i senare skeden vad gäller samverkan och förvaltning av vandringsleder lokalt eller regionalt. Civilsamhället i allmänhet, och Svenska Turistföreningen i synnerhet, besitter stor kunskap och rådighet kring dessa frågor och bör vara en viktig part i diskussionerna.

Det är emellertid viktigt att poängtera att den huvudsakliga finansieringen av exempelvis vandringsleder, motionsspår och skidspår fortsatt bör vara skattebaserad, det vill säga, bekostas av allmänheten. För detta finns ett stort stöd i befolkningen enligt nationellt representativa undersökningar (SCB, 2017). Vid införande av andra lösningar och som bygger på användarbetaling är det risk att målen om att nå nya, ovana och socioekonomiskt svaga grupper motverkas. Detta bör beaktas och noga utvärderas i sådana uppdrag.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Tydliggör ansvarsområden i det friluftslivspolitiska målsystemet*

Svenskt Friluftsliv stödjer förslaget om att tydliggöra ansvarsområden, exempelvis på mål åtta om ett rikt friluftsliv i skolan där ansvarig myndighet, Naturvårdsverket, saknar möjlighet till

styrning och uppföljning av utvecklingen av målet, medan den centrala myndigheten för skolfrågor, Skolverket, saknar instruktion på området.

Svenskt Friluftsliv har under många år observerat och påtalat bristerna i hur friluftsförslagen hanteras i det politiska systemet. Exempel på brister är den oklara ansvarsfördelningen av de friluftspolitiska målen mellan olika departement, att friluftslivet sällan får chansen eller förutsättningar att kroka arm med idrotten i olika satsningar och att SKR, Sveriges Kommuner och Regioner, i dagsläget verkar sakna kapacitet och resurser att arbeta med friluftsförslagen.

Vi ser ett stort behov av att utveckla indikatorer och ta fram statistik för att kunna följa upp målen bättre. Detta behöver lyftas fram tydligare i texten och som en del av förslaget till regeringen.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Alternativa affärsmodeller och ökad valfrihet i skogen*

Svenskt Friluftsliv anser att problembeskrivningen och åtgärdsförslaget om att ge Skogsstyrelsen i uppdrag att undersöka alternativa affärsmodeller till kalhyggesmetoden inom skogsbruket är bra, men att åtgärden skulle behöva kompletteras med ytterligare innehåll, inklusive ett nytt förslag:

-Ändra skogsvårdslagen så att portalparagrafen får tre jämställda mål jämfört med dagens två som är fokuserade på miljö och produktion. Det tredje målet skulle fokusera på skogens sociala värden och villkor till friluftsliv.

Skogsstyrelsen har förvisso redan i dag ett uppdrag att värna de sociala värdena i och av skog, men i praktiken har de sociala värdena en svagare ställning än biologisk mångfald och skogsproduktion. Skogssektorn har en lång tradition av att följa upp tillväxt och avverkningsvolym, men har inte i samma utsträckning fokuserat på skogens rekreativvärden. Därmed missas en stor andel av skogens totala värde för samhället. Ett jämlikt mål i portalparagrafen skulle sannolikt förbättra situationen.

Indikatorer för ett sådant mål har nyligen utvecklats och föreslagits på uppdrag av Skogsstyrelsen (Fredman med flera, 2023). Utredarna föreslår ett antal indikatorer, exempelvis:

- Förekomst av stora träd i skogen och att skogen inte ska vara för tät eller gles
- Förekomst av buller (fler tysta områden behövs)
- Närhet och tillgänglighet till vatten
- Förekomst av rekreativinfrastruktur i skogen, t ex stigar och vandringsleder
- Information om friluftslivet
- Bostadsnära skogar
- Hur många människor som besöker en viss skog och deras upplevelse av besöket

Rapporten Levande skogar (Skogsstyrelsen, 2022) tar upp att Sveriges möjligheter att bevara biologisk mångfald i skogslandskapet kräver kraftfulla åtgärder och förändringar av dagens skogsbruk. För arter knutna till lång kontinuitet och arter som behöver livsmiljöer som i dag är

ovanliga i skogslandskapet är situationen allvarlig. Detta berör också möjligheterna till att ägna sig åt friluftsliv, både i tätortsnära skogar och i glesbygdsområden.

Svenskt Friluftsliv är positiva till förslaget så länge inte allemansrätten riskerar att urholkas. Begreppet *allemansrätten* bör läggas till i förslaget.

Svenskt Friluftsliv vill också ta tillfället i akt och poängtera att Skogsstyrelsen tidigare har genomfört viktiga uppdrag och tagit fram underlag av intresse för friluftslivet och de sociala värdena i skog, men som av någon anledning inte verkar användas i deras verksamhet i dag. Skogsstyrelsens tidigare arbete med identifiering av skogar med höga sociala värden är ett exempel. Kartläggningsarbetet var långt framskridet och många kommuner hade bidragit med data innan uppdraget av okänd anledning lades ner. Vid en förfrågan om data visar det sig att Skogsstyrelsen förfogar över omkring 15 000 poster i form av punkter, linjer och shapefiler med tillhörande attributdata för hela landet. Föreliggande uppföljning skulle kunna lägga förslag till regeringen om att Skogsstyrelsen "flyttar fram sina positioner" vad gäller sina tidigare uppdrag inom sociala värden och skogen som resurs för friluftslivet. Implementering av framtagen kunskap bör prioriteras högre.

Uppdrag bör även ges till Skogsstyrelsen om att kartlägga och analysera:

- huruvida målbilden för rekreation och friluftsliv vid skogsåtgärder är införd i skogsbolagens styrdokument och rutiner;
- fältutvärdera externt huruvida hänsyn tagits till sociala värden vid skogsåtgärder;
- ta fram löpande statistik om utvecklingen för rekreation och friluftsliv i skogen; samt,
- löpande beräkna skogens sociala värden, inklusive värden för ekosystemtjänster och folkhälsa.

Avsaknaden av regelbundet uppföljningsarbete inom Skogsstyrelsen inom ovanstående områden är anmärkningsvärd med tanke på skogens värde för frågor som inte bara rör miljö, klimat och friluftsliv, utan även lokal och regional utveckling, besöksnäring, och så vidare.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Digitala planeringsunderlag för statligt och regionalt viktiga områden för friluftsliv*

Svenskt Friluftsliv ser positivt på att Naturvårdsverket lyfter fram att processen med att ta fram planeringsunderlag kan användas som arena för bred dialog, och att civilsamhället nämns som en viktig aktör för att ta fram relevanta underlag. Förslaget om att utveckla enhetlig metodik för regional planering i frågor som rör friluftsliv är viktigt. Men för att det organiserade friluftslivet ska kunna ta sig an ovanstående uppgift krävs satsningar och kapacitetshöjningar – inte minst på regional nivå där det i dagsläget saknas en regional struktur för att hantera frågorna.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Stärkta möjligheter för civilsamhället att främja ett friluftsliv för alla*

Svenskt Friluftsliv ser positivt på de lagda förslagen om riktade stöd för att arbeta mer med att nå idag underrepresenterade målgrupper samt slopandet av socialavgiftslagen för

friluftorganisationers verksamheter och aktiviteter, men konstaterar samtidigt att förslaget från Främja Fys om fördubblade statliga anslag saknas i föreliggande uppföljning.

Svenskt Friluftslivs anser att uppföljningen bör inkludera åtgärdsförslaget om fördubblat statsanslag för att det organiserade friluftslivet ska kunna stärka sin kapacitet, få bättre förutsättningar att kroka arm med idrotten och övriga aktörer inom civilsamhället, samt att utveckla och stärka de regionala strukturerna för friluftsfrågorna.

Ett ökat statsanslag till Svenskt Friluftsliv skulle bidra till en ökad organisering av friluftsverksamheten i hela landet och stärka mottagarkapaciteten även vad gäller Fritidskortet och ökade möjligheter för friluftorganisationerna att bidra till en aktiv fritid för människor i alla åldersspann.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Åtgärder för långsiktig tillgång till tätortsnära natur*

Svenskt Friluftsliv ser positivt på förslaget om ett riktat uppdrag till Boverket för att ta fram planeringsunderlag för tätorts- och bostadsnära natur, men förespråkar även ett nytt förslag (se längre ned). Vi ser att det organiserade friluftslivet har en nyckelroll i ett sådant arbete, dels med tanke på organisationernas stora erfarenhet och kännedom om olika platsers betydelse för friluftslivet lokalt, dels med tanke på att många värdefulla bostadsnära ytor för det organiserade friluftslivet har exploaterats genom åren utan att kommunerna har gjort några konsekvensutredningar före eller efter exploateringen. Kommuner behöver utveckla bättre kunskap om vad deras mark används till - något som ett planeringsunderlag kan främja. Ett exempel på relevant verktyg är så kallade sociotopanalyser.

Svenskt Friluftsliv skulle vilja se att uppföljningen även lyfter in förslaget från Främja Fys om att ge Boverkets föreskriftsrätt för friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförlig verksamhet. Kartläggningar och forskning visar att skolgårdarna krymper, att gårdarnas kvalitet för lek och uteundervisning är låg, samt att många huvudmän och pedagoger inte verkar inse gårdarnas potential för undervisning. Med friytor med grönska vid skolor blir det trivsammare på raster, roligare att flytta ut klassrummet med himlen som tak och mer natur för lärare och elever runt skolorna vilket sannolikt gynnar undervisningen om friluftsliv, allemansrätten, naturkontakten och den fysiska aktiviteten - alla faktorer som bidrar till en positiv utveckling för elever enligt forskning.

Svenskt Friluftslivs synpunkter på åtgärdsförslag: *Värdebeskrivningar för riksintresseområden för friluftsliv enligt 4 kap. 2 § miljöbalken*

Uppföljningen tar upp att processen med att ta fram värdebeskrivningar är värdefull och kan användas som en arena för dialog om olika målkonflikter och för att tillsammans hitta lösningar och verktyg på friluftslivets och turismens utmaningar som alltmer uppmärksammas. Svenskt Friluftsliv ser positivt på ovanstående om förslaget leder till att det organiserade friluftslivet blir

mer delaktiga och involverade i planeringen eftersom friluftorganisationer ofta tidigare har förbisetts i dialoger och samverkansärenden.

Nedan följer ett antal synpunkter kopplade till de specifika friluftspolitiska målen.

Mål 1 - Tillgänglig natur för alla

Svenskt Friluftsliv anser att Naturvårdsverkets beskrivning av utvecklingen som oklar inte riktigt stämmer överens med befintlig kunskap och information, t ex på grund av den kraftiga nedskärning av medel som drabbat Naturvårdsverket och naturvårdsbudgeten. Vi ser redan i dag att nedskärningen får negativa konsekvenser ute i verksamheter som har till uppgift att tillgängliggöra naturen. Svenskt Friluftsliv anser att utvecklingen är negativ, även om Naturvårdsverket korrekt identifierar att många faktorer som påverkar utvecklingsinriktningen har oklar status.

Naturen representerar den största och vackraste arenan vi har till fysisk aktivitet i Sverige. Friluftsområden, naturreservat, nationalparker och den tätorts- och bostadsnära naturen är friluftslivets arena, motsvarande idrottens anläggningar och hallar. I dessa miljöer utövas en mycket stor andel av svenskarnas organiserade och oorganiserade fysiska aktivitet. Dagens statliga finansiering av dylika miljöer innebär i praktiken en mycket låg kostnad per utövare och en kostnadseffektiv och hållbar investering i folkhälsa. I en tid när stillasittandet blir ett allt större folkhälsoproblem som medför stora samhällskostnader, är det viktigare än någonsin med en tillgänglig natur med hög rekreativskvalitet. Genom att friluftslivsinfrastrukturen underhålls och utvecklas, kan vi hålla liv i det stora intresset för friluftsliv som väcktes under coronapandemin och sannolikt locka ut nya grupper i naturen. Tillgänglig natur för friluftsliv kräver dock att skyddad natur inte har föreskrifter som i onödan begränsar friluftslivet.

Tillgänglighet till natur innebär inte samma sak som tillgång till natur även om god tillgång naturligtvis är själva basen för att göra naturen tillgänglig. Andra faktorer som påverkar tillgängligheten är informationen, presentationen, nåbarheten, exempelvis via cykling och kollektivtrafik, samtidigt som områdets/platsens storlek och föreskrifter spelar in. Om bostadsnära natur endast består av små enklaver eller snuttar av grönska är platserna inte särskilt användbara för friluftsliv. Detta resonemang är även relevant för målet om bostadsnära natur.

Trygghet lyfts med rätta fram som en nyckelfaktor för att skapa tillgänglighet till naturen. Våra synpunkter rör två saker, dels det organiserade friluftslivets potential att bidra till tillgängligt friluftsliv, dels behovet av att ta fram indikatorer för målet.

Det organiserade friluftslivet skulle i texten tydligare kunna lyftas fram som en aktör som kan främja trygghet vid utevistelse samt öka tillgängligheten till naturen för olika grupper, t ex personer med funktionsvariationer, ovana grupper, äldre. Det organiserade friluftslivet skulle troligen kunna nå ännu fler kvinnor just med ovanstående argument med trygghet.

Det finns ett behov av att utveckla indikatorer som tydligare speglar vad tillgänglighet innebär. I dag är det svårt att greppa, följa och använda mål 1 om tillgänglig natur för alla eftersom tillgänglighet är ett mångfacetterat begrepp som dessutom är olika för olika individer, varierar baserat på tid på dygnet, tid på året, och så vidare. Det är lättare att utveckla indikatorer för tillgång till natur (mål 4), ofta baserade på geografiska avstånd från bostäder eller arbetsplatser

till naturområden. Sådana indikatorer går ofta att utveckla via att studera kartor och översiktsbilder. Däremot finns ett behov av att utveckla indikatorer som speglar olika gruppers tillgänglighet till naturen och dessa faktorer är mer komplicerade då de baseras på interaktion mellan människa och egenskaper i såväl den byggda som den psykosociala miljön.

Mål 2 - Starkt engagemang och samverkan

Uppföljningen lyfter med rätta fram det stora behovet av starkt engagemang och samverkan mellan aktörer på olika nivåer för att utveckla friluftslivet i Sverige. Dock skulle det organiserade friluftslivets behov av kapacitetsstärkning regionalt kunna lyftas fram tydligare i texten. Behovet av att samverka mer måste mötas med satsningar på att skapa bättre förutsättningar för samverkan, exempelvis på regional nivå där det organiserade friluftslivet behöver bättre förutsättningar att kunna kroka arm med idrotten, kulturen och andra aktörer inom civilsamhället i olika prioriterade samhällsfrågor.

Svenskt Friluftsliv instämmer med Naturvårdsverkets bedömning att utvecklingen överlag är positiv.

Mål 3 - Allemansrätten

Svenskt Friluftsliv tillstyrker skrivningen som rör allemansrätten och att det organiserade friluftslivet har en nyckelroll i att sprida kunskap och information om allemansrätten, men anser att Naturvårdsverkets bedömning av utvecklingen inom området är lite för positiv. Svenskt Friluftsliv anser att utvecklingen snarare är neutral i och med att vi också ser ökande konflikter, statliga medel till att informera om allemansrätten har skurits ned och att markägare och skogsbolag ofta underminerar allemansrätten.

Det organiserade friluftslivet har en nyckelroll att bistå Naturvårdsverket med att sprida information, material och kunskap om allemansrätten. Detta skulle kunna förtydligas i texten. Ett konkret exempel under 2023 var när Svenskt Friluftsliv hjälpte till att sprida vägledningen Arrangemang i naturen, efter att Naturvårdsverket upplevt att vägledningen inte fått tillräcklig spridning hos friluftorganisationerna och andra aktörer tidigare.

Mål 4 - Tillgång till natur för friluftslivet

Se också text om tillgänglighet till natur, mål 1, ovan. Svenskt Friluftsliv anser att utvecklingen på området snarare är negativ, även om antalet naturreservat ökar i Sverige. Även Naturvårdsverkets text är mer negativt inriktad än vad som sedan anges i bedömningen.

Mål 5 - Attraktiv tätortsnära natur

Svenskt Friluftsliv tillstyrker bedömningen att utvecklingen är negativ.

Svenskt Friluftsliv föreslår att uppföljningen tydligare ska lyfta fram att den tätortsnära naturen också är grunden till mycket av det organiserade friluftslivets verksamheter och aktiviteter.

Det organiserade friluftslivets verksamheter och aktiviteter har potential att locka fler människor och bidra till att sprida ut besökare vid friluftsområden för att motverka slitage, trängsel och motverka andra ohållbara och oattraktiva aspekter av friluftslivet. Därför är det olyckligt att många av friluftorganisationernas ytor och miljöer för verksamhet byggs bort.

Mål 7 - Skyddade områden som resurs för friluftslivet

Svenskt Friluftsliv anser det viktigt att arbetet med mål 7 fortsätter och att kunskapen ökar hos olika aktörer om hur villkoren för friluftsliv och organiserat friluftsliv kan förbättras i skyddade naturområden. Även här anser Svenskt Friluftsliv att Naturvårdsverkets bedömning av utvecklingsinriktningen är något för positiv. Naturvårdsverkets sammanfattning är mer kritiskt skriven än vad den slutgiltiga bedömningen är. Svenskt Friluftsliv anser att utvecklingen snarare är negativ eller möjligen oklar.

Mål 8 - Ett rikt friluftsliv i skolan

Se även kommentarer i början av dokumentet.

Svenskt Friluftsliv anser att utvecklingen på området snarare är negativ, även om det givetvis finns oklara faktorer. Vi kan inte se vad som skulle ha förbättrats sedan förra uppföljningen då målet bedömdes ha negativ inriktning – den mest negativa utvecklingen av alla mål. Mål 8 var det område som Riksdagens uppföljning var allra mest bekymrad över.

Mål 9 - Friluftsliv för god hälsa

Svenskt Friluftsliv anser att Naturvårdsverkets bedömning av utvecklingen på området är lite för positiv. Svenskt Friluftsliv anser att det finns många kompletterande åtgärder och insatser som kan föreslås i denna uppföljning och allmänt behöver genomföras för att främja hälsa, välbefinnande och folkhälsa genom friluftsliv. Svenskt Friluftsliv vill tillägga att friluftslivet, utöver att främja folkhälsa, även bidrar med naturkontakt och ökad kunskap om naturen vilket ökar intresset för att vårda, skydda och vara en del av naturen. Friluftslivet är en av naturskyddets hörnstenar. Vidare vill Svenskt Friluftsliv tillägga att vi ser en demografisk utveckling med allt fler äldre i befolkningen vilket gör dem till en mycket viktig grupp att nå med friluftsliv i större utsträckning för att förbättra folkhälsan och hälsoekonomin. Vi ser därför ett stort behov av åtgärdsförslag som tar höjd för denna utmaning.

Vad gäller målet om Friluftsliv för god hälsa saknas fortfarande en precisering om friluftslivets roll för att motverka psykisk ohälsa. Det är viktigt i en tid när den psykiska ohälsan har blivit ett allt större samhällsproblem, och när evidensen om naturaktivitet inom området blivit allt

starkare. Inom detta område finns stora möjligheter att stärka friluftsliv och utevistelse inom hälso- och sjukvården. Vi saknar även förslagen från Främja Fys om uppdrag till Socialstyrelsen gällande FaR – fysisk aktivitet på recept (eller natur på recept)

Vi föreslår att följande förslag till åtgärder tas upp i uppföljningen:

-Ge Folkhälsomyndigheten ett uppdrag att formulera en kompletterande precisering om friluftslivets roll för att motverka psykisk ohälsa inom mål 9: Friluftsliv för god folkhälsa

-Ge Socialstyrelsen ett långsiktigt uppdrag för att verka för en mer hälsofrämjande och förebyggande hälso- och sjukvård inom ramen för omställningen till god och nära vård, och där friluftsliv lyfts fram som ett evidensbaserat komplement till befintlig vård.

-Ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att se över hur konceptet Natur på recept (som exempelvis Västernorrland har utvecklat inom ramen för FaR) kan utvecklas och spridas i landet, genom att införa ledarledda aktiviteter i grupp för att öka genomslaget och sänka trösklar. Uppdraget bör ske i dialog och samverkan med YFA, Yrkesföreningar för Fysisk Aktivitet, som ansvarar för metoden FaR i Sverige.

Mål 10 - God kunskap om friluftslivet

Svenskt Friluftsliv instämmer i Naturvårdsverkets bedömning att utvecklingen på området är neutral.

Grunden till att förbättra kunskapen om friluftslivet och hur en kan främja friluftsliv i olika grupper handlar om att genomföra forskning och utvärderingar, dokumentera program och insatser och främja spridningen av sådan kunskap och erfarenheter. Det finns ett stort behov av fler forskningsinterventioner och experimentella studier för att öka kunskapen om hur man kan främja friluftsliv i olika grupper. Kartläggningar av friluftsvanor och dylikt är förvisso viktiga, men ger inte ökad kunskap om hur olika aktörer kan främja ökat friluftsliv och naturbesök i befolkningen. Det är även viktigt att förbättra kunskapen om hur en implementerar befintlig kunskap, erfarenhet och forskning, så kallad implementeringsforskning.

Svenskt Friluftsliv verkar för att samla och sprida sådan kunskap till medlemsorganisationer och beslutsfattare, men även till allmänheten i olika typer av kampanjer.